

Шифр «МОЛОДЬ»

МОЛОДІЖНА РОБОТА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ	7
1.1. Становлення та розвиток молодіжної роботи в Україні та ключові поняття дослідження.....	7
1.2. Законодавча база молодіжної роботи в Україні.....	11
1.3. Молодіжна робота в організаціях, установах різних форм власності.....	14
РОЗДІЛ 2 . ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	17
2.1. Молодіжна інфраструктура в умовах закладу вищої освіти.....	17
2.2. Форми та методи молодіжної роботи в закладі вищої освіти.....	18
2.3. Розвиток молодіжної роботи в закладі вищої освіти.....	21
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу.

Сучасна молодь як специфічна соціальна група є предметом особливої уваги сучасного суспільства, тому що зміна соціально-економічної і політичної системи України здійснила неоднозначний вплив на свідомість і поведінку підростаючого покоління. Нині в різних сферах життя спостерігаються демократичні процеси, відбувається розбудова громадянського суспільства, надаються широкі можливості розвитку особистості, прояву ініціативи і творчості.

Майбутнє держави багато в чому залежить від громадянської позиції підростаючого покоління, тому це підвищує значущість управління процесами національно-патріотичного становлення майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи в процесі навчання у закладі вищої освіти.

Молодіжна робота – комплексне явище, що є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій стосовно молоді. Така робота здійснюється у всіх сферах життєдіяльності молоді як в її інтересах, так і в інтересах суб'єктів молодіжної політики. Суб'єктами її провадження є всі суспільні інституції, що взаємодіють безпосередньо чи опосередковано з молоддю, а також сама молодь [41, с. 51].

Молодіжна робота охоплює всі сфери соціального становлення та розвитку молоді, включає питання, пов'язані з формуванням і вихованням молоді, охоплює процеси соціалізації, сукупність ідей щодо місця і ролі молоді в суспільстві та їхню реалізацію. [37, с. 36].

У сучасному суспільстві молодіжну роботу зазвичай розуміють як інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей. Основна мета молодіжної роботи полягає у створенні для молодих людей можливостей самим формувати власне майбутнє.

Молодіжна робота – комплекс заходів молодіжної політики, що орієнтовані на молодь та проводяться разом із молоддю і для молоді засобами неформальної освіти у вільний для молоді час, спрямований на надання можливості молоді розвиватись самостійно; ці заходи також націлені на покращення умов особистого і соціального розвитку молодих осіб відповідно до їхніх потреб та можливостей, сприяють їхньому духовному та фізичному розвитку[63, с. 115].

У своїх працях молодіжній політиці загалом та деяким аспектам соціального становлення та розвитку молоді приділяли увагу О. Артюх, Є. Бородін, О. Валевський, А. Васильєв, О. Вишняк, Т. Гладка, М. Головатий, В. Головенько, А. Горшкова, А. Камінський, А. Карнаух, О. Корнієвський, Л. Кривачук, Н. Метьолкіна, Н. Некрутенко, С. Ничипоренко, В. Омельчук, В. Орлов, І. Парубчак, М. Перепилиця, В. Пилипенко, С. Приходько, В. Ребкало, О. Соколов, Р. Сторожук, Н. Черниш, П. Шестопапов, О. Штанська, О. Яременко та інші.

Однак, у проаналізованих працях актуальним для дослідження залишаються теоретичні та практичні аспекти розвитку молодіжної роботи в закладі вищої освіти з метою удосконалення державної молодіжної політики.

Мета дослідження: на основі теоретичного узагальнення проблеми дослідження виявити та розкрити особливості молодіжної роботи у закладі вищої освіти.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити аналіз становлення та розвитку молодіжної роботи в Україні та з'ясувати ключові поняття досліджуваної роботи;
- 2) охарактеризувати законодавчу базу молодіжної роботи в Україні;
- 3) виокремити форми і методи молодіжної роботи в закладі вищої освіти;
- 4) визначити роль центрів, лабораторій, підрозділів закладів вищої освіти, що сприяють розвитку молодіжної роботи;

5) розкрити особливості розвитку молодіжної роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Об'єкт дослідження – розвиток молодіжної роботи в закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – особливості розвитку молодіжної роботи в умовах закладу вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених завдань застосовувались загальнонаукові **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення, узагальнення, аналізування педагогічної, психологічної, соціальної, соціологічної, політичної літератури з досліджуваної проблеми; *емпіричні* – спостереження, дослідницькі бесіди, вивчення результатів діяльності, анкетування, опитування, інтерв'ю.

Експериментальна база дослідження – дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні наукових положень і висновків дослідження для підготовки майбутніх соціальних працівників та молодіжних працівників до роботи з молоддю. Матеріали дослідження можуть бути використанні студентами, соціальними працівниками, психологами, викладачами закладів вищої освіти для удосконалення соціальної роботи з молоддю; у процесі фахової підготовки студентів спеціальностей «Соціальна робота», «Психологія».

Результати дослідження впроваджено у практику роботи Молодіжного Центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка від 19 грудня 2019 р.), Школи передового досвіду «Школа соціальних знань» Управління праці й соціального захисту населення Уманської міської ради та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка від 19 грудня 2019 р.) та Науково-

дослідного центру педагогічного краєзнавства при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини подвійного підпорядкування МОН України та НАПН України (довідка від 19 грудня 2019 р.)

Апробація результатів досліджування. Основні концептуальні положення й результати наукової роботи доповідались на науково-практичній конференції: Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання професійного розвитку та становлення майбутнього фахівця в сучасних умовах», (м. Умань, 29 жовтня 2019 р.); журналах: «Соціальна робота та соціальна освіта». Випуск III (3); «Соціальна робота та соціальна освіта». Випуск VI (4).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 2-х статтях та 2-х тезах за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань), 2 додатків на 2 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 40 сторінок, із них 30 сторінок основного тексту. Робота містить 2 діаграми.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ

1.1 Становлення та розвиток молодіжної роботи в Україні та ключові поняття дослідження

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу.

З перших років незалежності України молодіжна політика стала одним з найважливіших напрямів діяльності органів державної влади [15, с. 14].

Так, 15 грудня 1992 року Верховна Рада України прийняла Декларацію «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні, а 5 лютого 1993 Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», яким визначаються загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молоді, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні [12, с. 75].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років [18].

Молодь – рушійна сила прогресу, запорука розвитку суспільства, передачі духовно-матеріальних цінностей від покоління до покоління. Важливість і постійну актуальність вивчення молоді як соціально-демографічної групи з її проблемами і потребами, бажаннями самореалізації, самоствердження та економічної самостійності важко переоцінити [57, с. 122]. Розвинені держави на практиці показали, що інвестиції в молодь є передумовою конкурентоздатної економіки [50, с. 452]. Однак тільки здорові, освічені, високоморальні, матеріально забезпечені, щасливі молоді громадяни здатні принести відповідальність за створення гідних стартових умов для молоді та її подальшого розвитку. Молодь займає важливе місце у соціальній структурі суспільства [1, с. 48].

Одне з перших визначень поняття «молодь» дано в 1968 р. соціологом В. Лісовським: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції [61, с. 18]. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років» [29, с. 226]. В. Лісовський, розглядаючи молодь як покоління, вважає, що ознакою покоління є не лише вік, але й єдність переконань, цілей, спільність переживання і відношення до життя, оскільки з віком покоління не втрачає соціальних рис, вихованих епохою [28, с. 125].

Наступне більш повне визначення поняття «молодь» було дано соціологом І. Коном: «Молодь – соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального положення і обумовлених тим чи іншим складом соціальнопсихологічних властивостей [52, с. 25]. Молодість, як певна фаза, етапу життєвого циклу, залежить від суспільного устрою, культури і властивих даному суспільству закономірностей соціалізації» [54, с. 159]. В науковій літературі є дуже багато тлумачень цього поняття, безліч підходів, традиційним є стратифікаційний підхід, при якому молодь визначається як особлива соціально-демографічна група, обмежена віковими рамками, специфічними соціальними ролями, статусом і соціальними позиціями [30, с. 44].

Як зазначає М. Гуцалова, молодь – це соціально-демографічна група суспільства, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутніх змін, яка постійно поповнює політично й економічно активне населення держави [10, с. 32].

Молодь – це диференційована соціальна група, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні й інші особливості, у тому числі і способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має

бути творцем або зачинателем нової соціальної та культурної реальності. [9, с. 85].

Молодь – це соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану [16, с. 458].

Поняття «молодь» визначено у Академічному тлумачному словнику української мови, як «... молоде, підростаюче покоління» [24, с. 30].

Автори О. Ціхоцька, Л. Лозинська вважають, що молодь – провідна соціальна група, тому що внаслідок свого об'єктивного стану вона концентрує і виявляє в своїй свідомості перспективні тенденції розвитку сучасного суспільства [68, с. 39].

Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р., зі змінами) зазначено, що «молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років», а в проекті Закону України «Про молодь» (2015), цей термін визначено як «...фізичні особи віком від 12 до 28 років, базова стратегічна цінність держави і суспільства, суб'єкт соціальної й економічної політики» [13, с. 257].

Активна участь молодих людей в ухваленні рішень і діяльності на місцевому рівні має дуже важливе значення, оскільки йдеться про побудову демократичного, солідарного та процвітаючого суспільства [31, с. 50]. Участь у демократичному житті будь-якої спільноти не зводиться до голосування або висунення кандидатів на виборах, хоча це також є важливим [1, с. 12].

Молодіжна робота – комплекс заходів молодіжної політики, що орієнтовані на молодь та проводяться разом із молоддю і для молоді засобами неформальної освіти у вільний для молоді час, спрямований на надання можливості молоді розвиватись самостійно [2, с. 67].

Молодіжна робота потрібна для того, щоб надавати можливість для розвитку молодих людей, їхньої самостійності та автономії, створити

можливості для організації здорового й безпечного дозвілля та відпочинку молоді [58, с. 65].

Молодіжна робота характеризується як: ціннісно-орієнтована, орієнтована на потреби молоді, добровільна, розвивальна, саморефлексивна та критична, побудована на стосунках [3, с. 147].

У 2014 р. з метою поширення та актуальності молодіжної роботи в Україні розпочалася реалізація Програми «Молодіжний працівник» за підтримки Програми розвитку ООН України та у співпраці з Міністерством молоді та спорту України й Державним інститутом сімейної та молодіжної політики [36, с.43]. Впровадження Програми «Молодіжний працівник» в Україні – це унікальна можливість підвищити професійний рівень представників державних службовців та громадських об'єднань, які працюють з молоддю [33, с. 225].

У проекті Закону України «Про молодь» (2015) визначено поняття молодіжний працівник – це повнолітня особа, яка пройшла спеціальну підготовку для роботи з молоддю і працює на добровільній основі або за офіційним працевлаштуванням (відповідно до вимог центрального органу виконавчої влади, що здійснює молодіжну роботу) [55].

Основними напрями діяльності молодіжного працівника є: реалізація державної молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях; забезпечення взаємозв'язку державних органів регіонального і місцевого рівнів у процесі реалізації державної молодіжної політики [67, с. 85].

Отже, молодь – це суспільно диференційована, соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні властивості, що характеризують її соціальне дозрівання, як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей.

1.2. Законодавча база молодіжної роботи в Україні

З перших років незалежності України молодіжна політика стала одним з найважливіших напрямів діяльності органів державної влади.

Молодіжна політика завжди й майже повністю зорієнтована на майбутнє, є тісно пов'язаною з динамікою конкретних суспільних змін, в цьому її принципова відмінність від будь-якої іншої політики в особливостях характеру та мети [35, с. 85]. Молодіжна робота визнана в Україні пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави, тому, на даний час, в Україні загострюється необхідність аналізу поетапного становлення молодіжної політики [8, с. 27].

Першим Законом був розроблений принципово новий для України документ, який визначив основні риси державної молодіжної політики в державі, а саме «Про соціальне становлення та розвитку молоді України», в якому Верховна Рада приступає безпосередньо до законодавчого формування бази державної молодіжної політики та створення вперше в історії України вітчизняного ювенального законодавства з цих питань [48, с. 130]. Новий Закон закріплював існування структурних підрозділів по роботі з молоддю в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, діяльність соціальних служб для молоді, фінансування заходів молодіжної політики, гарантії правового захисту молоді та діяльності молодіжних громадських організацій [21, с. 66].

За статтею 3 Закону України «Про соціальне становлення та розвитку молоді України»: Законодавство України про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді базується на Конституції України і складається з цього Закону, Закону України про Загальнодержавну програму підтримки молоді на відповідні роки та інших нормативно-правових актів. [22, с.92].

Державна політика у сфері соціального становлення та розвитку молоді є складовою державної молодіжної політики, яка, своєю чергою,

задекларована як пріоритетний і специфічний напрям діяльності держави [42].

Незважаючи на те, що в період 1991-1993 рр. відбулися значні соціально-політичні зміни, викликані проголошенням державної незалежності України, процес розробки ювенального законодавства мав поступовий, еволюційний характер. Так, 15 грудня 1992 року Верховна Рада України прийняла Декларацію «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», а 5 лютого 1993 року Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», де ставилися питання встановлення вікових меж молоді та обмеження членства у молодіжних організаціях, підтримки молодіжних підприємств тощо [44, с. 77]

Згідно із Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [11].

Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» є основою для подальшого розвитку державної молодіжної політики, її правової бази, практичної діяльності органів державної влади і управління, яка спрямовується на сприяння повноцінного розвитку молодих громадян України [40, с. 98].

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» закріплював існування структурних підрозділів по роботі з молоддю в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, гарантії правового захисту молоді та діяльності молодіжних громадських організацій [65, с. 30].

Як зазначено в статті 2 Закону України «Про соціальне становлення та розвиток молоді в Україні», а саме принципи соціального становлення та розвитку молоді.

Соціальне становлення та розвиток молоді базуються на таких основних принципах: повага до загальнолюдських цінностей, прав людини і народів, безпосередня участь молоді у формуванні та реалізації політики та програм, що стосуються суспільства взагалі та молоді зокрема; врахування потреб молоді; доступність для кожного молодого громадянина соціальних послуг і рівність правових гарантій; відповідальність держави за створення умов щодо саморозвитку і самореалізації молоді [18].

Таким чином, молодіжна робота має розгалужене законодавство, яке гарантує право молоді займати важливе місце у суспільстві. Основними напрямками і заходами із формування та реалізації молодіжної політики в Україні в період незалежності стали: створення законодавчої бази державної молодіжної політики; проведення слухань у Верховній Раді України про становище молоді та підготовка доповіді з цього питання Верховній Раді України та Президентові України; створення структурних підрозділів, що займаються проблемами молоді в органах державної влади всіх рівнів; створення соціальних служб для молоді; сприяння створенню і діяльності громадських молодіжних та дитячих об'єднань; реалізація цільових комплексних молодіжних програм [56].

Молодіжна державна політика в Україні характеризується значною кількістю нормативно-правових актів, основою яких є Конституція України, де зафіксовано основні права та обов'язки громадян [47, с. 44]. Серед безпосередньо присвячених молоді засадничих актів загальнодержавного рівня (чинних на сьогодні у відповідних редакціях) слід особливо зазначити Декларацію про загальні засади державної молодіжної політики в Україні (1992 р.) й закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.) й «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.) [49, с. 67].

Головним документом реалізації молодіжної політики є Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 148 [59, с. 100].

Крім того, за часи незалежності було видано понад 25 указів і розпоряджень президентів України, постанов і розпоряджень КМУ, які безпосередньо стосуються проблем молоді. На реалізацію положень Конституції України та основних законів молодіжну політику регулюють також акти окремих міністерств, служб, органів місцевої влади та самоврядування.

1.3. Молодіжна робота в організаціях, установах різних форм власності

Молодіжну роботу в Україні здійснюють численні установи й організації, а також багато різних людей, індивідуально та в командах. Форми її різноманітні [39, с. 198].

Молодіжну політику було визнано пріоритетним напрямом діяльності держави від самого початку існування незалежної України [46, с. 77]. Було ухвалено державні соціальні цільові програми «Молодь України», затверджено Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року, удосконалено державне фінансування проектів молодіжних організацій тощо [60, с. 45]. При цьому дедалі більше унаочнювався розрив між українськими підходами й підходами представників міжнародних інституцій та провідних зарубіжних демократичних країн до концептуального визначення молодіжної політики та її головних інструментів [7, с. 45].

Найсуттєвіші зрушення в реформуванні молодіжної сфери сучасної України відбулися в царинах діяльності молодіжних центрів (ухвалення типових положень про молодіжний центр та наглядову раду, запровадження Національного знаку якості, внесення змін до Бюджетного кодексу щодо

фінансування молодіжних центрів з місцевих бюджетів), професіоналізації молодіжних працівників (успішний досвід реалізації між секторної багаторівневої програми «Молодіжний працівник» [6, с. 104].

Серед важливих питань реформування державної молодіжної політики в Україні – забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності влади, запровадження механізму розширення участі молоді в суспільному житті, нових механізмів мобільності молоді, створення системи підтримки молодіжних ініціатив, широке запровадження інклюзивного підходу задля суспільної згуртованості, розвиток волонтерства [14, с. 83].

Головною метою молодіжної роботи в закладі вищої освіти є створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації української молоді, формування її громадської позиції та національно-патріотичної свідомості [45, с. 81].

До завдань молодіжної роботи в організаціях, установах різних форм власності входить: набуття молодими людьми знань, навичок та інших компетентностей поза системою освіти (розвиток неформальної освіти); створення умов для працевлаштування молоді (забезпечення первинної та вторинної зайнятості та само зайнятості молоді [38, с. 489].

Одним з ефективних засобів успішного вирішення проблем різних категорій підростаючого покоління є молодіжна робота [66, с. 120]. Цей специфічний вид соціальної роботи впливає на характер життєзабезпечення підлітків і молоді та визначає в кінцевому підсумку якісні характеристики молодого покоління [62, с. 35]. У зв'язку з цим соціальні гарантії і підтримка молоді в Україні повинні стати одними з головних пріоритетів держави [43, с. 27].

В основі молодіжної роботи лежить основний принцип – позитивний молодіжний розвиток – молодь розглядається не як проблема, яку треба вирішувати (чи рятувати), а як цінний потенціал, який необхідно розвивати, створюючи для цього умови у вищому закладі освіти; враховування різноманітних потреб, обставин та сподівання молоді; рівний доступ для

кожної молоді особи до прав, свобод та послуг, що передбаченні чинним законодавством [4, с. 69].

Молодіжну роботу в організаціях, установах різних форм власності можна здійснювати за допомогою таких форм роботи: проведення форумів, наукових конференцій, семінарів-тренінгів, дискусійних клубів щодо різних аспектів розвитку молодіжного руху; надання правової, інформаційної, методичної та консультативної допомоги молоді; підтримка проектів студентського самоврядування; активна взаємодія органів влади та молоді на місцевому рівні шляхом залучення до вироблення стратегій, розробки програм, заходів та проектів, спрямованих на розв'язання проблем молоді і т.д. [20, с. 85].

Молодіжна робота в організаціях, установах різних форм власності допомагає молоді покращити навички лідерства, вміння брати на себе відповідальність та проявляти ініціативу у розвитку та вдосконаленні молодіжної роботи. Адже від ініціативності учасників залежить результативність діяльності центрів, як вони будуть впливати на оточуючих і чи це буде викликати інтерес у студентів та розвивати їх вміння та навички.

РОЗДІЛ 2 . ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Молодіжна інфраструктура в умовах закладу вищої освіти

При дослідженні усіх складових, які стосуються розвитку молоді, ми можемо описати ряд тих, що функціонують в Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини.

Отож, почнемо з Молодіжного Центру – «START», у діяльності якого ми активно приймаємо участь. Він є спільним проектом факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та відділу у справах молоді Уманської міської ради. Підставою для створення та діяльності центру є: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі». У своїй діяльності Молодіжний Центр взаємодіє з підприємствами, установами різних форм власності, закладами культури і мистецтва, засобами масової інформації, закладами освіти, соціального захисту та з іншими організаціями.

Метою Центру є створення умов для всебічного розвитку і самореалізації молоді в різних сферах суспільного життя, розкриття її потенціалу, захист інтересів та прав, сприяння соціальному становленню й розвитку, професійній орієнтації змістовного дозвілля, підтримці талановитої молоді [53].

Студентське наукове товариство (СНТ), метою діяльності СНТ є покращення умов для розкриття наукового та творчого потенціалу осіб, які навчаються на факультеті, розвиток у них наукового мислення і навичок науково-дослідної роботи, розвиток інноваційної діяльності [64].

Центр гендерної освіти – гендерний підхід в освіті є методологічним інструментом аналізу та проектування інституційних, організаційних і особистісних змін, що ґрунтується на врахуванні чинників статі в системі

освіти та спрямований на реалізацію принципу рівних прав і свобод та створення рівних можливостей для жінок і чоловіків.

Мета діяльності Центру гендерної освіти є сприяння впровадженню та утвердженню гендерної рівності шляхом надання науково-практичної допомоги викладачам та студентам щодо впровадження ідей гендерної рівності та гендерних підходів у навчально-виховний процес [64].

Студентська соціально-психологічна служба, метою діяльності студентської соціально-психологічної служби є розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентської молоді, надання комплексу соціальних послуг студентам, створення сприятливих умов для їхньої самореалізації та самовдосконалення [64].

Молодіжна робота в закладі вищої освіти потрібна для того, щоб надавати можливість для розвитку молодих людей, їхньої самостійності та автономії, створити можливості для організації здорового й безпечного дозвілля та відпочинку молоді; розширити молодих людей змінювати ситуації, які на їхню думку, повинні бути змінені в їхньому безпосередньому оточенні та в суспільстві; допомогти молодим людям взаємодіяти з владою та створити для молодих людей можливості залучення до неформальної освіти, що сприятиме розвитку їхніх компетенцій [5, с.68].

2.2. Форми та методи молодіжної роботи в закладі вищої освіти

Молодіжну роботу зазвичай розуміють як інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей. [17, с. 88].

Діапазон тем, які охоплює молодіжна робота настільки ж різноманітний, як і типи людей та організацій, залучених до неї. Політична діяльність, вулична робота, спортивні заходи, соціальне підприємництво та проведення дозвілля можна називати молодіжною роботою [19, с. 32-33].

Молодіжна робота часто має чітку освітню мету або напрям. Зазвичай освіта або навчання, які відбуваються в молодіжній роботі, є неформальними

– тобто не формальними, але й не інформальними. Молодіжна робота і неформальна освіта мають багато спільних рис, однак це не одне й те саме [23, с.39].

Основні риси неформальної освіти та навчання: навчання відбувається поза межами структур системи формальної освіти й різниться способом його організації та типом визнання; навчання є цілеспрямованим і добровільним; навчання спрямоване передусім на передачу й застосування на практиці цінностей і навичок демократичного життя [25, с. 368].

Методологічні характеристики неформальної освіти: збалансоване співіснування та взаємодія між когнітивними, емоційними та практичними аспектами навчання; пов'язує індивідуальне та групове навчання [26, с. 76].

Цінності неформальної освіти: цінності, пов'язані з особистісним розвитком: самостійністю; критичним мисленням; відкритістю й цікавістю, творчістю; цінності, пов'язані з соціальним розвитком: комунікація; участь і демократичне громадянство; солідарність і соціальна справедливість; відповідальність; перетворювальна сила конфлікту; етичні цінності: права людини; повага до інших; міжкультурне навчання й діалог; гендерна рівність; діалог між поколіннями [34, с. 293].

Впровадженню неформальної освіти характерне: використання методів, що спираються на участь; використання різноманітності як позитивний засіб навчання [27, с. 165].

Підвищенню конкурентоспроможності молоді на ринку праці сприяє неформальна освіта. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.), неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [32, с. 127].

Набуття молоддю компетентностей у системі неформальної освіти забезпечується, зокрема, Мінмолодьспортом, шляхом участі у програмі «Молодіжний працівник», яка є складовою Державної цільової соціальної

програми «Молодь України» на 2016–2020 роки. Основне завдання Програми – формування системи неформальної освіти з підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, які працюють з молоддю [69, с.40].

Проаналізувавши роботу центрів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини факультету соціальної та психологічної освіти за 2018-2019 навчальні роки можна зробити висновок щодо напрямів їх роботи:

1) *науково-дослідний*: підготовка наукових статей, доповідей, тез, доповідних та аналітичних записок для опублікування в збірниках наукових праць; 2) *науково-організаційний*: організація та участь у роботі різноманітних шкіл та тренінгів з обміну досвідом роботи центрів у закладах вищої освіти, участь у міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах, виїзних засіданнях з конкретної проблематики; 3) *культурно-дозвілєвий*: розвиток здібностей та виявлення талантів кожної окремої особистості шляхом створення мистецьких секцій, студій, проведення майстер-класів, конкурсів та фестивалів творчих доробків; 4) *інформаційний*: проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань, що стосуються тої чи іншої проблематики серед студентської молоді та викладачів.

Форми і методи молодіжної роботи стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління, критично-творчого мислення, активності, творчості, самостійності та усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення [70, с.124].

Молодіжна участь – це надання можливості молодим людям впливати на питання, які стосуються їхнього життя через участь у прийнятті рішень або особисту діяльність, що впливає на їхнє життя. Участь молоді має розглядатися з точки зору її активного залучення. Це означає, що молоді люди не просто пасивно беруть участь у запропонованих проектах, а безпосередньо працюють у процесі визначення потреб, дослідження рішень і планування діяльності в межах організації або спільноти.

2.3. Розвиток молодіжної роботи в закладі вищої освіти

У рамках роботи Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у період 2019 р. було проведено відповідно до плану роботи центру такі заходи, тренінги, семінари і т.д.: опитування та анкетування студентської молоді з актуальних молодіжних питань; адаптаційний тренінг для першокурсників «Бути студентом-круто!»; тренінг «Толерантність-основа сучасної особистості»; приймали участь у Всеукраїнській благодійній акції «HAPPY ГАВ ДЛЯ СІРКА»; проводили акцію «Підтримай захисників України»; організували годину історії «Героїчна сторінка козацької епопеї. Сьогодні»; брали участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання професійного розвитку та становлення майбутнього фахівця в сучасних умовах»; виховний захід на екологічну тему: «Планета у нас одна – бережімо її!»; відвідували майстер-класу з ораторського мистецтва від Миколи Овчарова; були учасниками у обласному конкурсі учнівських та студентських наукових робіт «Сім'я від А до Я» (зайняли II місце);

У діяльності Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було здійснено у період 2018–2019 рр. 2 дослідження: перше спрямована на з'ясування готовності студентської молоді до молодіжної роботи. Головною метою нашого дослідження – з'ясувати яким компетенціями на думку студентської молоді має володіти молодіжний працівник. Нами було опитано 63 респонденти (студенти освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр»), у результаті дослідження було виділено основні компетенції, які має володіти молодіжний працівник і вони присутні у наших студентів:

1.«Ставитись до молодих людей як до рівних» – 22,2%. 2. «Демонструвати відкритість в обговоренні особистих емоційних проблем молодих людей у контексті молодіжної роботи» – 11,1%.3. «Надавати молодим людям можливість керувати та одержувати зворотний зв'язок» – 11,1%. 4. «Підтримувати молодих людей у розвитку критичного мислення й

розуміння суспільства та влади, устрою соціальних і політичних систем та можливостей впливу на них» – 11,1%. 5. «Будувати позитивні, неупереджені стосунки з молодими людьми» – 9,5%. 6. «Використовувати різні освітні методи, зокрема й ті, що розвивають креативність і стимулюють мотивацію до навчання» – 7,9% . 7. «Підтримувати молодих людей у визначенні їхніх освітніх потреб, побажань і стилів, беручи до уваги будь-які спеціальні потреби» – 7,9%. 8. «Інформувати молодих людей про можливість навчання та підтримувати в їх ефективному використанні» – 6,3%. 9. «Допомагати молодим людям визначати та формувати відповідальність за ролі, які вони хочуть виконувати в їхній громаді й суспільстві» – 4,7%. 10. «Активно залучати молодих людей різного походження та ідентичностей у заходи молодіжної роботи» – 3,2%. 11. «Розуміти соціальний контекст життя молодих людей» – 1,6%. 12. «Підтримувати розвиток компетенцій та впевненості в молодих людей» – 1,6%; 13. «Бути інформованим щодо новітніх молодіжних досліджень ситуацій і потреб молоді» – 1,6%;

Тому за результатами дослідження було зроблено такі висновки: із 31 запропонованої компетенції респонденти віддали перевагу 13. На думку студентської молоді молодіжний працівник має володіти основними компетенціями, з-поміж яких ми виділи з них 5 основних, визначених в опитувальнику як найбільш актуальні: ставитись до молодих людей як до рівних; демонструвати відкритість в обговоренні особистих емоційних проблем молодих людей у контексті молодіжної роботи; надавати молодим людям можливість керувати та одержувати зворотний зв'язок; підтримувати молодих людей у розвитку критичного мислення й розуміння суспільства та влади, устрою соціальних і політичних систем та можливостей впливу на них; будувати позитивні, неупереджені стосунки з молодими людьми.

Сучасний молодіжний працівник має володіти не тільки названими 13 компетенціями, які у результаті дослідження було виділено, але й усіма, тому що суспільство змінюється, сфера молодіжної роботи потребує універсального працівника, який працює для молоді, разом з молоддю та

силами молоді. І щоб результат був позитивним молодіжний працівник має враховувати потреби та прагнення молодих людей, підтримувати молодь, розширювати їх можливості і – бути молодіжним в повному значенні цього слова.

Друге дослідження було проведено також відповідно до плану роботи центру під час тренінгу «Молодіжна політики та молодіжна робота в Україні» Даний тренінг був спрямований на надання теоретичних знань формування практичних умінь в галузі реалізації молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні. Під час тренінгу було проведене дослідження, яке складалось з двох етапів і включало 3 запитання: на першому етапів було запропоновано анкета для самооцінки учасників своїх знань на початку тренінгу; на другому етапі – анкета для оцінки своїх знань по завершенню тренінгу.

Було охоплено 48 учасників (студенти освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр» факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини). На першому етапі під час проведення тренінгу «Молодіжна політики та молодіжна робота в Україні» учасникам була запропонована анкета, яка включала 3 запитання (додаток А).

На другому етапі дослідження (по закінченню тренінгу) учасникам було запропонована анкета, яка складалась із 3 запитань (додаток Б).

На першому етапі дослідження було виявлено, що учасники на початку тренінгу мають 100 % чітку уяву про молодіжну політику України; 50 % ознайомленні із загальними поняттями європейської молодіжної політики, однак 37,5 % зовсім не обізнані з даного питання; 62,5 % учасників мають чітку уяву хто працює з молоддю в Україні; зовсім не обізнані, що таке участь молоді (75 %) та хто такий молодіжний працівник (62,5 %). (діаграма 1)

На другому етапі дослідження за проведенням анкетування було з'ясовано, що після проведеного тренінгу «Молодіжна політики та молодіжна робота в Україні» результати покращились, а саме: 62,5 % респондентів знають досконало про молодіжну політику в Україні, а 37,5 % мають чітку уяву про це; 50 % мають чітку уяву про європейську молодіжну політику; 25 % знають досконало, а 75 % мають чітку уяву хто працює із молоддю в Україні; 25 % знають досконало, що таке участь молоді і 75 % мають про це чітку уяву; хто такий молодіжний працівник 100 % учасників знають із них 62,5 % мають чітку уяву, а 37,5 % знають досконало; 50 % ознайомленні із загальними поняттями та 50 % мають чітку уяву яка мета і завдання молодіжної роботи. (діаграма 2)

Порівняння результатів анкетування першого та другого етапу дослідження привело до висновку, що теоретичний та практичний матеріал, який був закладений у тренінг «Молодіжна політики та молодіжна робота в Україні» показав достатні результати та мають позитивні розбіжності.

Здійснивши аналіз відповідей на друге та третє запитання анкет I та II етапу дослідження було з'ясовано: на запитання «Звідки Ви отримуєте інформацію щодо розвитку молодіжної роботи в Україні?», учасники тренінгу відповіли: з тематичних навчань (семінари, тренінги) – 25%; інтернет-ресурси – 25 %; у рамках вивчення курсів «Соціальна молодіжна політика», «Соціальна політика» –50%. На запитання «До яких форми у роботі з молоддю Ви залучаетесь?» – 62,5 % участь у тренінгах, круглих столах, конференціях; 25 % залучення до волонтерських проєктів; 12,5 % розробках молодіжних програм (області, району, міста). На запитання «Чи б хотіли Ви б стати молодіжним працівником?» 62,5% відповіли так, а 25 % частково, 12,5 % – ні. На запитання «Знання якого модуля тренінгу Вам були цікавими» учасники надали такі відповіді: молодіжна політика – 16,7 %; 58,3 % – молодіжна робота; 25 % – молодіжний працівник.

Відповідно до результатів нашого дослідження можна зробити висновок, що учасники тренінгу покращили свої теоретичні знання та практичні вміння в області реалізації молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні, але теоретичною базою їхніх знань вже були вивчені дисципліни на освітньому ступені бакалавр – «Соціальна молодіжна політика», «Соціальна політика». Вони є активними учасниками різних форм роботи з молоддю в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, більшість із учасників хочуть працювати з молоддю та в майбутньому стати молодіжним працівником, а також проявляють зацікавленість до молодіжної роботи. Отже, досвід роботи Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини» сприяє активності студентської молоді у заходах та формах різної роботи з нею, з гаслом для молоді силою молоді за участі молоді.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі наведено теоретичне узагальнення важливого й актуального завдання – виявлення та розкриття особливостей розвитку молодіжної роботи в умовах закладу вищої освіти. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв’язання поставлених завдань і стали підставою для таких висновків:

1. Аналіз стану досліджуваної проблеми дозволив виявити, що молодіжна робота у закладі вищої освіти передбачає надання права, підтримка та можливості молодій особі, студентській молоді висловлювати свою думку щодо суспільно важливих питань, впливати на рішення, які стосуються її життя та можливих змін у діяльності вищого закладу освіти організації житті громади, держави, й долучатися до реалізації відповідних рішень та дій. В основі наукової роботи лежить основний принцип – позитивний молодіжний розвиток – молодь розглядається не як проблема, яку треба вирішувати (чи рятувати), а як цінний потенціал, який необхідно розвивати, створюючи для цього умови у вищому закладі освіти; повага до поглядів студентської молоді та її переконань, до честі та гідності молодих людей, їхньої індивідуальності; враховування різноманітних потреб, обставин та сподівання молоді.

Активна участь молодих людей в ухваленні рішень і діяльності на місцевому рівні має дуже важливе значення, оскільки йдеться про побудову демократичного, солідарного та процвітаючого суспільства. Участь у демократичному житті будь-якої спільноти не зводиться до голосування або висунення кандидатів на виборах, хоча це також є важливим .

У своїх працях молодіжній політиці загалом та деяким аспектам соціального становлення та розвитку молоді приділяли увагу О. Артюх, Є. Бородін, О. Валевський, А. Васильєв, О. Вишняк, Т. Гладка, М. Головатий, В. Головенько, А. Горшкова, А. Камінський, А. Карнаух, О. Корнієвський, Л. Кривачук, Н. Метьолкіна, Н. Некрутенко, С. Ничипоренко, В. Омельчук, В. Орлов, І. Парубчак, М. Перепилиця,

В. Пилипенко, С. Приходько, В. Ребкало, О. Соболев, Р. Сторожук, Н. Черниш, П. Шестопалов, О. Штанська, О. Яременко та інші.

Проаналізувавши ряд наукових джерел узагальнено основні поняття дослідження: *молодь* – соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального положення і обумовлених тим чи іншим складом соціально-психологічних властивостей; *молодіжна робота* – комплекс заходів молодіжної політики, що орієнтовані на молодь та проводяться разом із молоддю і для молоді засобами неформальної освіти у вільний для молоді час, спрямований на надання можливості молоді розвиватись самостійно; ці заходи також націлені на покращення умов особистого і соціального розвитку молодих осіб відповідно до їхніх потреб та можливостей, сприяють їхньому духовному та фізичному розвитку.

2. Охарактеризовано законодавче забезпечення молодіжної державної політики в Україні, яке характеризується значною кількістю нормативно-правових актів, основою яких є Конституція України, де зафіксовано основні права та обов'язки громадян.

Першим Законом був розроблений принципово новий для України документ, який визначив основні риси державної молодіжної політики в державі, а саме «Про соціальне становлення та розвитку молоді України», в якому Верховна Рада приступає безпосередньо до законодавчого формування бази державної молодіжної політики та створення вперше в історії України вітчизняного ювенального законодавства з цих питань. Новий Закон закріплював існування структурних підрозділів по роботі з молоддю в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, діяльність соціальних служб для молоді, фінансування заходів молодіжної політики, гарантії правового захисту молоді та діяльності молодіжних громадських організацій.

Серед безпосередньо присвячених молоді законодавчих актів загальнодержавного рівня (чинних на сьогодні у відповідних редакціях) слід

особливо зазначити Декларацію про загальні засади державної молодіжної політики в Україні (1992 р.) й закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.) й «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.).

3. Виокремлено основні форми і методи молодіжної роботи в закладі вищої освіти – молодіжна робота в закладі вищої освіти потрібна для того, щоб надавати можливість для розвитку молодих людей, їхньої самостійності та автономії, створити можливості для організації здорового й безпечного дозвілля та відпочинку молоді; розширити молодих людей змінювати ситуації, які на їхню думку, повинні бути змінені в їхньому безпосередньому оточенні та в суспільстві; допомогти молодим людям взаємодіяти з владою та створити для молодих людей можливості залучення до неформальної освіти, що сприятиме розвитку їхніх компетенцій.

Форми і методи молодіжної роботи стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління, критично-творчого мислення, активності, творчості, самостійності та усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення

4. Визначено роль молодіжної інфраструктури в умовах закладу вищої освіти – молодіжна робота в молодіжній інфраструктурі допомагає молоді покращити навички лідерства, вміння брати на себе відповідальність та проявляти ініціативу у розвитку та вдосконаленні молодіжної роботи. Адже від ініціативності учасників залежить результативність діяльності центрів, як вони будуть впливати на оточуючих і чи це буде викликати інтерес у студентів та розвивати їх вміння та навички.

До завдань молодіжної роботи в організаціях, установах різних форм власності входить: формування громадянської позиції і національно-патріотичне виховання молоді, популяризація та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я серед молоді, набуття молодими людьми знань, навичок та інших компетентностей поза системою освіти (розвиток неформальної освіти); створення умов для

працевлаштування молоді (забезпечення первинної та вторинної зайнятості та само зайнятості молоді); забезпечення міжнародного молодіжного співробітництва.

5. Розкрито особливості розвитку молодіжної роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павлі Тичини, на базі факультету соціальної та психологічної освіти функціонує Молодіжний центр «START».

Метою Центру є створення умов для всебічного розвитку і самореалізації молоді в різних сферах суспільного життя, розкриття її потенціалу.

Одними з пріоритетних завдань діяльності Центру є створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення молоді; утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей у молоді; пропаганда та формування здорового способу життя; створення сприятливого середовища для забезпечення зайнятості молоді; взаємодія з молодіжними громадськими організаціями; забезпечення розвитку міжнародного молодіжного співробітництва.

У рамках роботи Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини» у період 2019 р. було проведено відповідно до плану роботи центру такі заходи, тренінги, семінари і т.д.: опитування та анкетування студентської молоді з актуальних молодіжних питань; адаптаційний тренінг для першокурсників «Бути студентом-круто!»; тренінг «Толерантність-основа сучасної особистості»; приймали участь у Всеукраїнській благодійній акції «НАРУ ГАВ ДЛЯ СІРКА»; проводили акцію «Підтримай захисників України»; організували годину історії «Героїчна сторінка козацької епопеї. Сьогодні»; брали участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання професійного розвитку та становлення майбутнього фахівця в сучасних умовах»; виховний захід на екологічну тему: «Планета у нас одна – бережімо її!»; відвідували майстер-класу з ораторського мистецтва від

Миколи Овчарова; були учасниками у обласному конкурсі учнівських та студентських наукових робіт «Сім'я від А до Я» (зайняли II місце).

Діяльність Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини» сприяє активності студентської молоді у заходах та формах різної роботи з нею, з гаслом для молоді силою молоді за участі молоді.

Наше дослідження не вичерпує означену проблему і передбачає здійснення наступних кроків, спрямованих на вивчення інноваційних форм та методів молодіжної роботи у закладі вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородін Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991-2004 рр.): Моногр. – Д.: Герда, 2006. – 387 с.
2. Бородін Є.І. Держава і молодь: історія ювенального законодавства в Україні (середина 80-х – почат. 90-х років ХХ ст.) / Є.І. Бородін.– К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2004. – 238 с.
3. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформаційно-аналітичні матеріали / [В. А. Головенько та О. О. Яременко та ін.] – К.: Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 191
4. Галус О. М. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах / О. М. Галус // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 154
5. [Галус О. М.](#) Сутність процесу адаптації особистості за умов навчання у ВНЗ / О. М. Галус // [Педагогічний дискурс](#). - 2010. - Вип. 7. - С. 62-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_7_14
6. Гожієнко Ю. Механізми взаємодії регіональних державних органів та молодіжних організацій у сфері надання молоді соціальних послуг // Вироблення державної політики. Аналітичні записки. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2003 – 205 с.
7. Головенько В. А. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних процесів / В. А. Головенько // Український соціум. – 2006. – № 2. – 159 с.
8. Гутівський А. С. Проблема суб'єкта та об'єкта у молодіжній політиці // Актуальні питання реформування правової системи України: Зб. наук. ст.. – Луцьк, 2007. – Т. 1. – 120 с.

9. Гуцалова М. Державна молодіжна політика як фактор залучення молоді до участі у державотворчих процесах / М. Гуцалова // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 97. Т. 110. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 230
10. Гуцалова М. Молодь як об'єкт державної молодіжної політики / М. Гуцалова // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 22. – С. 210–217.
11. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 20. 04. 1992 // Відомості Верховної Ради України. – 1993р. , №16, стаття 166 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>
12. Державна молодіжна політика в Україні: Слов. термінів нормат.-прав. актів. – 2-е вид., допов. та перероб. / Авт.-упоряд. Є. І. Бородін. – Д.: Герда, 2003. – 345 с.
13. Державна молодіжна політика в Україні: слов. термінів нормативно-правових актів / авт.-упоряд. Є.І. Бородін. – Д. : Герда, 2002. – 337 с.
14. Державна підтримка молоді в Україні : практ. посіб. / упоряд. Є.І. Бородін, Ю.В. Борисова, Н.М. Сєднева та ін. – Д. : ТОВ «Днепррост», 2006. – 364 с.
15. Довідник нормативно-правових актів державної молодіжної політики / упоряд. А.В. Коновалов, М.О. Шишкова. – Х. : Громад. ін форм.-аналіт. центр для молоді, 2007. – 191 с.
16. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. І. Д. Зверєвої. – К., Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
17. Загородній Ю.І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Ю.І. Загородній, В.С. Курило, С.В. Савченко. – К.: Генеза, 2004. – 144 с.
18. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 20.04.1993 // Відомості Верховної Ради

України. – 1993р., №16, стаття 167 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

19. Захаренко К. В. Специфіка взаємодії державної влади та молодіжних організацій / К. В. Захаренко // Бористен. – 2010. – № 1. – С. 233

20. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні // Політ. менеджмент. – 2005. – №4. – 234 с.

21. Коваль Г. В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації / Г. В. Коваль. – Миколаїв. – Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – С. 119.

22. Коломोєць Т.О. Адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в Україні: організаційно-правові аспекти: моногр. – Запоріжжя, 2009. – 192 с.

23. Корнієвський О. Молодіжний рух та політичні партії в сучасній Україні / О. Корнієвський, В. Якушик. – К. : «Генеза», 1997. – 102 с.

24. Криворучко Ю. Молодь як суспільний чинник формування громадянського суспільства України // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центральносхідноєвропейський досвід /за ред. А. Карася. Львів, 2009. 314 с.

25. Кулик В. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива : дослідження / В. Кулик, Т. Голубоцька, О. Голубоцький. – К. : Центр дослідження проблем громадян. сусп., 2000. – 460 с.

26. Кулик В. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива : Дослідження / В. Кулік, Т. Голубоцька, О. Голубоцький. – К. : Центр дослідження проблем громадянського суспільства, 2000. – С. 172

27. Лібанова Е.М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти /За ред. Е. М. Лібанової. — К.: Ін-т

демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. — 248 с.

28. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. Київ. Академія, 2011. 256 с.

29. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціал. дослідж. НАН України, 2008. – 383 с.

30. Макарова О.В. Програми соціальної підтримки: оцінка результатів та шляхи удосконалення. // Демографія та соціальна економіка. – № 1(21), 2014. 147 с.

31. Методичний посібник з надання дружніх послуг для молоді / за ред. Пінчук І.М., Сановської В.А. – К. : Держ. центр соціальних служб для молоді, 2003. – 160 с.

32. Михайлишин Г. Й. Соціалізація особистості у світоглядній парадигмі освіти. / Г.Й. Михайлишин. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2012. – вип. 67(12). – С. 538

33. Молодіжна політика: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. – Дрогобич : Ред.- вид. від. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2010. – 438 с.

34. Молодіжна політика: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. – Дрогобич : Ред.- вид. від. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2011. – 498 с.

35. Молодіжна політика: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. – Дрогобич : Ред.- вид. від. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2012. – 424 с.

36. Молодіжний рух в Україні у процесі становлення громадянського суспільства (регіональний зріз). – К. : «Молодіжна альтернатива», 2003. – 96 с.

37. Молодь в Україні Дослідження молодіжного сектора: проблеми та перспективи / За ред.. О. І. Локшиної. – К.: Студія «uStudio Design», 2006. – 169 с.
38. Молодь в умовах нової соціальної перспективи : зб. наук. пр. – К. : Вид-во Нац. пед. Ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 538 с.
39. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціал. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
40. Молодь України : стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2003. – 172 с.
41. Молодь України: соціальні служби для молоді. (Теорія, методика і організація роботи) : зб. метод. матеріалів для тих, хто займається соц. роботою з молоддю. – К. : Укр. НДІ проблем молоді, 1992. – Вип.1. – 201 с.
42. Молодь: її права та соціальне становлення в сучасній Україні [Електронний ресурс] /Міністерство юстиції України Роз'яснення // Законодавство України. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0032323-12>.
43. Навчальний посібник для тренерів у сфері підготовки молодіжних працівників/Міністерство молоді та спорту України, Представництво ООН в Україні, Державний інститут сімейної та молодіжної політики/ О. Мурашкевич, І. Сушкевич, К. Савчук, О. Юрик – К.: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2014. – 213 с.
44. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій / редкол.: В.П. Банах, С.В. Зелінський, А.Г. Зінченко та ін. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 388 с.
45. Основні засади розвитку вищої освіти України – Ч. 3 / За ред.. С М. Ніколаєнка; Упоряд.: М Ф Степко, Я Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Г. Гнатюка, 2006. – 181 с.
46. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / М. П. Перепелиця. К.: Український інститут

соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – 242 с.

47. Плоский К. В. Участь молоді у розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи / К. В. Плоский // Український соціум. – 2005. – № 1(6). – С. 111.

48. Плотніков П.В. Партнерство молоді та органів влади – шлях до прискорення соціалізації / П.В. Плотніков. – Донецьк : Поліграфіст, 2001. – 330 с.

49. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 367

50. Політологія: підручник / Ред. О.В. Бабкіна, В.П. Горбатенко. Київ ВЦ «Академія», 2003. 528с. (Альма-матер)

51. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні автореф. дис. ... д-ра пед. наук 13.00.05: Ю. Й. Поліщук // Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2006. 42 с.

52. Поліщук Ю.Й. Сучасне молодіжне об'єднання як соціально-педагогічна система / Ю.Й. Поліщук. – Т. : Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Івасюка, 1999. – 114 с.

53. Положення про Молодіжний центр «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2018. – 6 с.

54. Посібник для молодіжних громадських організацій. – К. : Фонд підтримки молодіжних демократ. ініціатив, 2003. – 251 с.

55. Проект Закону «Про молодь» (2015). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?%20pf3511%20=%2057368

56. Роз'яснення «Молодь: її права та соціальне становлення в сучасній Україні» від 13.09. 2012 // Відомості Міністерства юстиції України /

Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0032323-12>

57. Розвиток громадянського суспільства в Україні / Укл. Л. Шара, І. Підлуська та ін. Київ, 2002. 122 с.
58. Рябіка В. Молодіжна політика. Комплексні системні дії держави щодо молоді // Президент. – 2002. – №11-12. – 132 с.
59. Скуратівський В. Основи соціальної політика: Навч. посібник / В. Скуратівський. – К., 2012. –200с.
60. Соціальна молодіжна політика : навч. посіб. / уклад. Н. М. Коляда, О. О. Кравченко. – Умань, 2008. – 116 с.
61. Соціальна політика: [Навчальний посібник] / Уклад. І. Карпич, Н. Коляда. – Умань: ФОП Жовтий, 2016. – 134 с.
62. Соціальна політика: навчальний посібник // уклад. І. О. Карпич, Н. М. Коляда. – Вид. 3-е доповн. та переробл. – Умань: ВПЦ «Візаві», –2018. – 172 с.
63. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / за заг. ред. Пінчук І.М., Толстоухової С.В. – К.: УДЦССМ, 2000. – Вип. 1. – 276 с.
64. Факультет соціальної та психологічної освіти Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини // – Режим доступу до ресурсу: <https://fspo.udpu.edu.ua/>.
65. Філіппов Ю. М. Основні аспекти трудової соціалізації молоді в діяльності громадських організацій / Ю. М. Філіппов // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2010. – №9 (196). – С. 131. – (серія «Педагогічні науки»).
66. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : монографія / С. Я. Харченко. Луганськ: Альма-матер, 2006. 320 с.
67. Ціннісні орієнтації молоді в умовах глобалізації та інформації соціуму : моногр. – Х.: ХНУРЕ, 2009. – 164.

68. Ціхоцька О., Лозинська Л. Особливості формування ціннісних орієнтації студентської молоді в сучасних умовах / О. Ціхоцька, Л. Лозинська // Молодь і ринок « 1 (132). – 2016. – С. 39-43

69. Чугаєвський В.Г. Молодіжна політика й соціальна робота: навч. посіб. / В.Г. Чугаєвський. – К. : Київ. ун-т, 2005. – 126 с.

70. Шуст Н.Б. Інноваційна діяльність молоді: сутність,структура, функції / Н.Б. Шуст. – Вінниця : Вінниц. держ. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова, 2001. – 224 с.

Анкета до тренінгу**«Молодіжна політики та молодіжна робота в Україні»**

Перший блок запитань складався із 6 позицій, які потрібно було оцінити від 1 до 4 балів

1. Молодіжна політика в Україні.
2. Європейська молодіжна політика.
3. Хто працює із молоддю в Україні.
4. Що таке участь молоді.
5. Хто такий молодіжний працівник.
6. Мета та завдання молодіжної роботи).

Друге запитання «Звідки Ви отримуєте інформацію щодо розвитку молодіжної роботи в Україні?»

1. Тематичні навчання (семінари, тренінги тощо).
2. З науково-методичних видань.
3. Спілкування зі спеціалістами-практиками.
4. З інтернет-ресурсів.
5. Ваш варіант.

Третє запитання «До яких форми у роботі з молоддю Ви залучаетесь?»

1. Членство в громадських організаціях.
2. Організація масових заходів (акції, форуми, фестивалі тощо).
3. Участь у тренінгах, круглих столах, конференціях.
4. Залучення до волонтерських проєктів.
5. Розробках молодіжних програм (області, району, міста).
6. Ваш варіант.

Анкета до тренінгу**«Молодіжна політики та молодіжна робота в Україні»**

(для порівняння з анкетною першого етапу).

Перший блок запитань складався із 6 позицій, які потрібно було оцінити від 1 до 4 балів

1. Молодіжна політика в Україні.
2. Європейська молодіжна політика.
3. Хто працює із молоддю в Україні.
4. Що таке участь молоді.
5. Хто такий молодіжний працівник.
6. Мета та завдання молодіжної роботи.

Друге запитання – «Чи б хотіли Ви б стати молодіжним працівником?»:

1. Так;
2. Ні;
3. Частково;
4. Важко визначитися.

Третє запитання – «Знання якого модуля тренінгу Вам були цікавими?»

1. Молодіжна політика.
2. Молодіжна робота.
3. Молодіжний працівник.